

Плани на майбутнє*

«Хотите научиться разбираться в современном искусстве? Хотите сами создавать работы в стиле актуального искусства? Хотите найти свой стиль и пообщаться с единомышленниками? Тогда приглашаем присоединиться к нашему теоретико-практическому курсу погружения в современное искусство! 10 занятий – 10 ультра современных стилей! Успеете зарегистрироваться! Количество мест ограничено».

Знайдене в інтернеті, 2016

Школою «сучасного мистецтва» ЛН¹ був ЦСМ при НаУКМА². Саме там відбулось знайомство з універсальними правилами сучасного мистецтва. Навчили тому, як готувати виставку і як її презентувати: принципам експонування робіт, організації супровідних процесів і матеріалів. Виставкова практика рядок за рядком має поповнювати CV – документацію діяльності художника. Виставка за виставкою – роки рахуються і структуруються показами, виходами в публічність.

Мистецтво реалізується в публічному просторі як відкрите погляду. Так, виставкова програма художника викликана професійною необхідністю показу, але виставкова діяльність художника в Україні має ніби ще одну функцію.

Якась невидима вимога постійної присутності художника в полі видимості звучить щоразу однаково: «Коли твоя наступна виставка?», спонукаючи навіть найбільш ледачого до планування. Ніби періодична поява в публічному просторі через продукування виставок – єдине, що тримає художника в полі мистецтва і стає беззаперечним доказом його існування. Кожного разу представлені на виставці фрагменти життєвого проекту художника дозволяють глядачу як свідку детектувати його присутність. Виставки є такими собі звітами й доказами того, що проект «ЛН – художниця» справді існує, що ЛН не байдикує, а безперервно і безустанно виробляє мистецький продукт (як стверджують, продукт надзвичайної цінності).

Збирачем та архівістом реалізованого є здебільшого сам автор. Колекція всіх виставок-проектів у подеколи довгому списку CV стає документацією діяльності окремої людини, яка стверджує свою причетність до сучасного мистецтва. Отже, цей список стає також документацією проекту СМ в Україні – так створюється та накопичується його фіктивний архів.

Мистецькі роботи, виставки, проекти – як документи суспільного стану, настроїв часу – складаються в самоархіви, очікуючи на археолога в майбутньому. Забезпечити їм місце в суспільній пам'яті можливо, наприклад, стверджуючи свій проект як непоодинокий, суміжний із якимось більшим проектом, як такий, що може стати його – більшого проекту – унікальним продовженням. Отже, вони претендують на своє місце в історії сучасного мистецтва як інституті, а не просто в архіві будь-яких створених художниками речей.

Історія сучасного мистецтва, що її читаємо в перекладах чи оригіналах, приваблює своєю осмисленою комплексністю, структурованістю.

Система сучасного мистецтва радо ділиться напрацюваннями й дискурсами, стверджуючи їх як універсальні. Залишається просто їх вивчити і користуватись. Проголосити: «Україна це Європа» і спокійно пригрітись у теплі гранд-нарративу (а всі наші темні сторони нехай помруть разом з нашими тілами). Наслідування – безпечний вибір: проект європейської Великої історії має традицію і пошану (з якої, кажуть, українське сучасне мистецтво «тимчасово випало»).

Проект як поняття стало звичним у культурі сучасного мистецтва в Україні. Невідомо коли воно увійшло у вжиток як нормалізоване – мабуть, разом з поняттям «сучасне мистецтво».

Під проектом розуміється тут комплексне висловлювання. Виставка-проект – публічна пропозиція розділити певний погляд, певне світовідчуття або ідею.

Трапляються проекти по вирішенню нагальних проблем, проекти реакцій на сьогоднішнє, проекти «на тему» (наприклад, «на тему переселенців»), проекти по створенню привабливих картин, проекти-зустрічі розгублених учасників, проекти-покази іншому того, що він у собі не помічає (у такий спосіб стверджуючи свою перевагу), проекти-втечі з реальності, які ігнорують тут і зараз, утопії-самоомани.

Проектне мислення орієнтоване на майбутнє. Проте існування художника, виробника проектів, вздовж безперервної лінії їх продукування й презентації – укорінює його в неосмисленому сьогоднішні. Виставковий процес набуває ритуального характеру.

Вдале висловлювання, що заохочується групою шанувальників, провокує повторення. У ньому повторюване стає популярним, втрачаючи сенс. Один проект відкладається й забувається, йому на зміну приходить інший – і часом вони не перетинаються. Як вони не отримують продовження у дискусіях, так і не стають внесками у вироблення дискурсу в Україні.

Можна констатувати проектно орієнтовану діяльність без проекту.

(Кажуть, мистецтво дозволяє уявити неможливе.)

Таким чином теперішнє стверджується в майбутньому. В ньому повторення тієї ж самої програми зі заздалегідь прорахованими діями, запобігаючи ризику, гарантує успіх. Це все один проект, за межі якого ніяк не вийти, бо його обладнано як затишну оселю, де все, що бентежить, прибирається з поля зору, де знаєш, у якому куті заховано те, що краще не чіпати.

(Але мистецтво не відбувається без ризику.)

Виставка – це вчинок. А якщо подивитись на архів проектів художника не як на демонстрацію «життя-в-проекті», а як на історію вчинків? Де кожен проект – суперечка за те, ким є людина як така.

Армія культурних активістів – «артивістів»³ – в гонитві за актуальністю росте, прогресуючи

після Майдану, й нарощує символічний капітал. Герої реалізують проекти, виконуючи ролі корисної, хорошої людини – художника, що допомагає розширити уяву, пропонує утопії і точки зору, способи погляду на світ. Автор має владу над своїм архівом: через періодичні публічні покази (public appearance) зумисно конструює свій вигляд (стверджуючи свою приналежність до сучасної культури, тої чи іншої соціальної групи або виявляючи себе захисником певних цінностей чи ідей). Документація має залишити для майбутнього образ та історію гарної людини. Автор проекту майбутнього відмовляється побачити себе в ньому.

Погляд не є пасивним спостереженням. Якщо погляд – не дія пронизування, то його функція – в проекції, яка створює міражі, що затуляють матеріальне тіло з його вадами. Створюється нездоланий розрив між тілом та сконструйованим у проекті полем семантичного. Проект «євроремонту» – ідея, що провокує будівництво фальшштин і фасадів, площин, які можуть прийняти зображення утопії будь-якого характеру.

Небажання побачити себе, гидливість щодо своєї матерії не дозволяють торкнутись темного боку сутності людини, що призводить до маніакального бажання втечі в уявні світи й віртуальні реальності. Художники винні у створенні чуттєвої очевидності природного – природи людини як ідеальної, прекрасної. Ця класицистична ідея (з її суспільно-виховною функцією) створення уявного ідеального як типового мала продовження в соцреалізмі і зберігається незалежною Україною як спадкоємицею УРСР.

Майбутнє може настати, якщо художник готовий ризикувати. Наразі він частіше відтворює внормовані форми поведінки або створює іншому пропозиції дії як менеджер. Або оформлює вже наявні проекти минулого (політичні, соціальні), таким чином намагаючись потрапити в майбутнє. Це майбутнє не буде різнитись від сучасності.

Молоді кадри найбільш незрозумілої професії потребують навчання – попит викликає появу чергових приватних шкіл сучасного мистецтва в Україні. Так бажання стати художником виявляється бажанням долучитись до кадрового складу проекту сучасного, який стверджується в невідрефлексованому повторенні свого типового, серед якого перебувають ідеї для майбутнього. Отож у майбутньому має шанс опинитися тільки мрія про нього.

Текст вперше опубліковано: "Передмова" (Метод фонд, 2016)

---

*У цьому тексті я вдаюся до грубих узагальнень, підставою стало спостереження за українською культурою, яка не має майбутнього.

1. ЛН – Лада Наконечна

2. ЦСМ при НаУКМА – Центр сучасного мистецтва при Національному Університеті Києво-Могилянська Академія (заснований як Центр сучасного мистецтва Дж. Сороса у 1994).

3. Словом «артивізм» О. Есану позначає «безпечну» художню подію, що трапляється десь далеко в тій чи іншій західній kunstverein або центрі сучасного мистецтва (Есану О. Про «артивізм» // Коридор, 9 квітня, 2012: <http://old.korydor.in.ua/texts/1005-pro-artivizm>)